

Lineer Denklem Sisteminin Yaklaşık ÇözümYöntemleri

Basit İterasyon <u>YÖNTEMİ</u>

Jacobi <u>YÖNTEMİ</u>

Gauss-Seidel YÖNTEMİ

$$Ax = b \tag{1}$$

Lineer cebirsel denklemler sistemini ele alalım. Burada $^A=\left(a_{ij}\right)_{n \times n}$ - Katsayılar matrisi, $x=\left(x_1,x_2,x_3,\cdots,x_n\right)^T$ bilinmeyenler vektörü, $b=\left(b_1,b_2,b_3,\cdots,b_n,\right)^T$ ise sağ taraf vektörüdür. Sistem

$$\begin{cases} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + a_{13}x_3 + \dots + a_{1n}x_n = b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + a_{23}x_3 + \dots + a_{2n}x_n = b_2 \\ \\ a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + a_{i3}x_3 + \dots + a_{in}x_n = b_i \\ \\ \\ a_{n1}x_1 + a_{n2}x_2 + a_{n3}x_3 + \dots + a_{nn}x_n = b_n \end{cases}$$

şekilde yazılabilir.

$$Ax = b \tag{1}$$

lineer cebirsel denklemler sistemini ele alalım. (1) sistemini her zaman

$$x = Bx + C \tag{2}$$

şeklinde yazabiliriz. Gerçekten (1) ifadesinden

$$Ax - b = 0 (3)$$

ifadesini yazabiliriz. Herhangi $|D| \neq 0$ olan D matrisi ile (3) ifadesini çarparsak,

$$D(Ax - b) = 0 (4)$$

 $(\Rightarrow -D(Ax - b) = 0)$ elde ederiz. Her tarafa x vektörünü eklersek,

$$x - D(Ax - b) = x (5)$$

sisteminin çözümü (1) sisteminin çözümü ile aynı olacaktır.

(5) ifadesini farklı şekilde aşağıdaki gibi yazabiliriz:

$$Ix - DAx + Db = x \tag{6}$$

Buradan

$$x = (I - DA)x + Db$$

Eğer B = I - DA $(D = (I - B)A^{-1})$ ve C = Db yazarsak, son eşitlikten (2) ifadesini elde ederiz.

A ve B matrisleri özel koşulları sağladığı zaman (2) ifadesinin yardımıyla

$$x^{(k+1)} = Bx^{(k)} + C (7)$$

şeklinde tanımlanan $x^{(k)}$, k=0,1,2,... vektörler dizisi (1) denkleminin $x=(x_1,x_2,...,x_n)$ çözümüne yaklaşıyor.

NOT: 1) Eğer ||B|| < 1 ise, $x^{(k)} \rightarrow x$ yaklaşıyor (Özel koşullardan biri).

1) A matrisinin özdeğerlerinin tümü mutlak değerce 1'den küçük ise, o zaman $x^{(k)}$ dizisi x çözümüne yaklaşıyor (Özel koşullardan ikincisi).

Uygulamada B matrisini belirlemek için (1) sistemini açık şekilde yazalım.

(2) ifadesini açık şekilde yazalım.

Eğer ||B|| < 1 ise, (2') sisteminden yararlanarak (7) yaklaşımlarını aşağıdaki gibi yazabiliriz

(8) ifadesi lineer cebirsel denklemler sisteminin yaklaşık çözümü için Basit iterasyon yöntemini göstermektedir. İşlemler

$$\max_{i} \left| x_i^{(k+1)} - x_i^{(k)} \right| < \varepsilon$$

olduğunda durdurulur. $x^{(0)}=(x_1^{(0)},x_2^{(0)},x_3^{(0)},\dots,x_n^{(0)})$ başlangıç yaklaşımı olarak $x_i^{(0)}=c_i, i=\overline{1,n}$ ele alınır.

Jacobi Yöntemi:

Jacobi Yöntemi:

(1') sisteminin i- nolu denklemini $a_{ii} \neq 0$ sayısı ile bölelim ve $\alpha_{ij} = -\frac{a_{ij}}{a_{ii}}$, $i, j = \overline{1,n}$, $\beta_i = \frac{b_i}{a_{ii}}$, $i = \overline{1,n}$ yazalım. Bu durumda (1') sisteminden x_i 'leri çekersek,

elde ederiz. (9) sisteminin sol tarafında x_i bilinmeyenleri için (+1). , sağ taraf ise n. yaklaşımları yazarsak, basit iterasyon yöntemine benzer şekilde Jacobi yönteminin yaklaşımlarını elde ederiz.

$$\begin{cases} x_1^{(k+1)} = & \alpha_{12} x_2^{(k)} + \alpha_{13} x_3^{(k)} + \dots + \alpha_{1n-1} x_{n-1}^{(k)} + \alpha_{1n} x_n^{(k)} + \beta_1 \\ x_2^{(k+1)} = \alpha_{21} x_1^{(k)} + & +\alpha_{23} x_3^{(k)} + \dots + \alpha_{2n-1} x_{n-1}^{(k)} + \alpha_{2n} x_n^{(k)} + \beta_2 \\ x_3^{(k+1)} = \alpha_{31} x_1^{(k)} + \alpha_{32} x_2^{(k)} + & +\dots + \alpha_{3n-1} x_{n-1}^{(k)} + \alpha_{3n} x_n^{(k)} + \beta_3 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{n-1}^{(k+1)} = \alpha_{n-11} x_1^{(k)} + \alpha_{n-12} x_2^{(k)} + \alpha_{n-13} x_3^{(k)} + & +\dots + \alpha_{n-1n} x_n^{(k)} + \beta_{n-1} \\ x_n^{(k+1)} = \alpha_{n1} x_1^{(k)} + \alpha_{n2} x_2^{(k)} + \alpha_{n3} x_3^{(k)} + \dots + \alpha_{nn-1} x_{n-1}^{(k)} + & +\beta_n \end{cases}$$

Eğer $B = (\alpha_{ij})_{nxn}$ matrisinin normu ||B|| < 1 ise, o halde (10) şeklinde tanımlanan

$$\boldsymbol{x}^{(k+1)} = (x_1^{(k+1)}, x_2^{(k+1)}, x_3^{(k+1)}, \dots, x_n^{(k+1)})$$

vektörler dizisi (1) sisteminin

$$x = (d_1, d_2, d_3, ..., d_n)$$

çözümüne yaklaşıyor. Yani, $\lim_{k\to\infty} x^{(k)} \to x$. $\max_i \left| x_i^{(k+1)} - x_i^{(k)} \right| < \varepsilon$ olduğunda işlemler durdurulur.

Gauss- Seidel Yöntemi:

Gauss- Seidel Yöntemi:

Lineer cebirsel denklemler sisteminin yaklaşık çözümü basit iterasyon veya Jacobi yöntemi ile çözüldüğü zaman yaklaşımlar

$$x^{(n+1)} = Bx^{(n)} + C$$

şeklinde belirlenmektedir. $x^{(k)}$ vektörler dizisi yakınsak dizi olduğundan $x^{(k+1)}$ yaklaşımı $x^{(k)}$ 'ya göre çözüme daha yakın olacaktır. Bu nedenle yaklaşım hızını arttırmam amacıyla (10) yaklaşımları aşağıdaki şekilde belirlenir.

(11) ifadesi cebirsel denklemler sisteminin yaklaşık çözümünü bulmak için Gauss-Seidel yöntemidir.

NOT: Her üç yöntemde $x^{(0)}$ başlangıç yaklaşımı olarak

$$x^{(0)} = (\beta_1, \beta_2, \beta_3, ..., \beta_n)$$

sabitleri ele alınır. İşlemler max $\left|x_i^{(k+1)} - x_i^{(k)}\right| < \varepsilon$ sağlandığında durdurulur.

Örnek:
$$\begin{cases} 4,5x_1 - 1,8x_2 + 3,6x_3 = -1,7 \\ 3,1x_1 + 2,3x_2 - 1,2x_3 = 3,6 \\ 1,8x_1 + 2,5x_2 + 4,3x_3 = 2,2 \end{cases}$$
 Basit iterasyon (Jacobi) yöntemiyle çözünüz.

$$\begin{cases} 4,5x_1 - 1,8x_2 + 3,6x_3 = -1,7 \\ 3,1x_1 + 2,3x_2 - 1,2x_3 = 3,6 \\ 1,8x_1 + 2,5x_2 + 4,3x_3 = 2,2 \end{cases} II$$

$$\begin{cases}
4,5x_1 - 1,8x_2 + 3,6x_3 = -1,7 \\
3,1x_1 + 2,3x_2 - 1,2x_3 = 3,6 \\
1,8x_1 + 2,5x_2 + 4,3x_3 = 2,2
\end{cases}
II$$

$$\begin{cases}
7,6x_1 + 0,5x_2 + 2,4x_3 = 1,9 \\
2,2x_1 + 9,1x_2 + 4,4x_3 = 9,7 \\
-1,3x_1 + 0,2x_2 + 5,8x_3 = -1,4
\end{cases}$$

$$I + II$$

$$2 \times III + II + I$$
 $III - II$

$$\begin{cases} x_1 = -0.0658x_2 - 0.3158x_3 + 0.25 \\ x_2 = -0.2418x_1 - 0.148x_3 + 1.066 \\ x_3 = 0.2241x_1 - 0.0345x_2 - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x_1 = -0.0658x_2 - 0.3158x_3 + 0.25 \\ x_2 = -0.2418x_1 - 0.148x_3 + 1.066 \\ x_3 = 0.2241x_1 - 0.0345x_2 - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k)}_{1} - 0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k)}_{1} - 0.0345x^{(k)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(0)}_{1} = 0,25 \\ x^{(0)}_{2} = 1,066 \\ x^{(0)}_{3} = -0,2414 \end{cases}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k)}_{1} - 0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k)}_{1} - 0.0345x^{(k)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(1)}_{1} = -0.0658x^{(0)}_{2} - 0.3158x^{(0)}_{3} + 0.25 \\ x^{(1)}_{2} = -0.2418x^{(0)}_{1} - 0.148x^{(0)}_{3} + 1.066 \\ x^{(1)}_{3} = 0.2241x^{(0)}_{1} - 0.0345x^{(0)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(1)}_{1} = & -0.0658 \times 1,066 - 0.3158 \times (-0.2414) + 0.25 \\ x^{(1)}_{2} = -0.2418 \times 0,25 \\ x^{(1)}_{3} = & 0.2241 \times 0,25 - 0.0345 \times 1,066 \end{cases} -0.3158 \times (-0.2414) + 0.25 = 0.2561 \\ = 0.2561 \\ = 0.2414 = -0.2414 =$$

$$x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0,2561\\1,1827\\-0,2782 \end{bmatrix}$$

$$\left| x^{(1)} - x^{(0)} \right| = \begin{bmatrix} 0,0061 \\ 0,1167 \\ 0,0368 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k)}_{1} - 0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k)}_{1} - 0.0345x^{(k)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix} \qquad x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0,2561\\1,1827\\-0,2782 \end{bmatrix}$$

$$x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0,2561\\ 1,1827\\ -0,2782 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(2)}_{1} = -0.0658x^{(1)}_{2} - 0.3158x^{(1)}_{3} + 0.25 \\ x^{(2)}_{2} = -0.2418x^{(1)}_{1} - 0.148x^{(1)}_{3} + 1.066 \\ x^{(2)}_{3} = 0.2241x^{(1)}_{1} - 0.0345x^{(1)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(2)}_{1} = & -0.0658 \times 1,1827 - 0.3158 \times (-0.2782) + 0.25 \\ x^{(2)}_{2} = -0.2418 \times 0,2561 \\ x^{(2)}_{3} = & 0.2241 \times 0,2561 - 0.0345 \times 1,1827 \\ \end{cases} -0.148 \times (-0.2782) + 1.066 = 1,1386 \\ = 0.2248$$

$$x^{(2)} = \begin{bmatrix} 0,126\\1,1386\\-0,2248 \end{bmatrix}$$

$$\left| x^{(2)} - x^{(1)} \right| = \begin{bmatrix} 0,1301 \\ 0,0481 \\ 0,0534 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = & -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k)}_{1} & -0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k)}_{1} - 0.0345x^{(k)}_{2} & -0.2414 \end{cases} \qquad x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0.25 \\ 1.066 \\ -0.2414 \end{bmatrix} \qquad x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0.2561 \\ 1.1827 \\ -0.2782 \end{bmatrix} \qquad x^{(2)} = \begin{bmatrix} 0.126 \\ 1.1386 \\ -0.2248 \end{bmatrix}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix}$$

$$x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0,2561\\ 1,1827\\ -0,2782 \end{bmatrix}$$

$$x^{(2)} = \begin{bmatrix} 0,126\\1,1386\\-0,2248 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(3)}_{1} = -0.0658x^{(2)}_{2} - 0.3158x^{(2)}_{3} + 0.25 \\ x^{(3)}_{2} = -0.2418x^{(2)}_{1} - 0.148x^{(2)}_{3} + 1.066 \\ x^{(3)}_{3} = 0.2241x^{(2)}_{1} - 0.0345x^{(2)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(3)}_{1} = & -0.0658 \times 1,1386 - 0.3158 \times (-0.2248) + 0.25 \\ x^{(3)}_{2} = -0.2418 \times 0,126 \\ x^{(3)}_{3} = & 0.2241 \times 0,126 \\ -0.0345 \times 1,1386 \end{cases} = 0.2241 \times 0,126 - 0.0345 \times 1,1386 - 0.3158 \times (-0.2248) + 0.25 \\ -0.2248 \times (-0.2248) + 0.066 \\ -0.2241 \times (-0.2248) + 0.066 \\$$

$$x^{(3)} = \begin{bmatrix} 0,2461\\1,0877\\-0,2224 \end{bmatrix}$$

$$\left| x^{(3)} - x^{(2)} \right| = \begin{bmatrix} 0,1381 \\ 0,0509 \\ 0,0024 \end{bmatrix}$$

işlemler
$$\left|x^{(3)}-x^{(2)}\right| < \varepsilon$$

koşulu sağlanana gibi devam ettirilir.

Örnek:
$$\begin{cases} 4,5x_1 - 1,8x_2 + 3,6x_3 = -1,7 \\ 3,1x_1 + 2,3x_2 - 1,2x_3 = 3,6 \\ 1,8x_1 + 2,5x_2 + 4,3x_3 = 2,2 \end{cases}$$

Gauss- Seidel yöntemiyle çözünüz.

$$\begin{cases}
4,5x_1 - 1,8x_2 + 3,6x_3 = -1,7 & I \\
3,1x_1 + 2,3x_2 - 1,2x_3 = 3,6 & II \\
1,8x_1 + 2,5x_2 + 4,3x_3 = 2,2 & II
\end{cases}$$

$$\begin{cases}
7,6x_1 + 0,5x_2 + 2,4x_3 = 1,9 \\
2,2x_1 + 9,1x_2 + 4,4x_3 = 9,7 \\
-1,3x_1 + 0,2x_2 + 5,8x_3 = -1,4
\end{cases}$$

$$I + II$$

 $2 \times III + II + I$
 $III - II$

$$\begin{cases} x_1 = -0.0658x_2 - 0.3158x_3 + 0.25 \\ x_2 = -0.2418x_1 - 0.148x_3 + 1.066 \\ x_3 = 0.2241x_1 - 0.0345x_2 - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x_1 = -0.0658x_2 - 0.3158x_3 + 0.25 \\ x_2 = -0.2418x_1 - 0.148x_3 + 1.066 \\ x_3 = 0.2241x_1 - 0.0345x_2 - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k+1)}_{1} - 0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k+1)}_{1} - 0.0345x^{(k+1)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(0)}_{1} = 0,25 \\ x^{(0)}_{2} = 1,066 \\ x^{(0)}_{3} = -0,2414 \end{cases}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = & -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k+1)}_{1} & -0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k+1)}_{1} - 0.0345x^{(k+1)}_{2} & -0.2414 \end{cases}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(1)}_{1} = -0.0658x^{(0)}_{2} - 0.3158x^{(0)}_{3} + 0.25 \\ x^{(1)}_{2} = -0.2418x^{(1)}_{1} - 0.148x^{(0)}_{3} + 1.066 \\ x^{(1)}_{3} = 0.2241x^{(1)}_{1} - 0.0345x^{(1)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(1)}_{1} = & -0.0658 \times 1,066 - 0.3158 \times (-0.2414) + 0.25 \\ x^{(1)}_{2} = -0.2418 \times \mathbf{0.2561} \\ x^{(1)}_{3} = & 0.2241 \times \mathbf{0.2561} \\ -0.0345 \times \mathbf{1.1208} \end{cases} = 0.2241 \times \mathbf{0.2561} - 0.0345 \times \mathbf{1.1208}$$

$$x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0,2561\\1,1208\\-0,2227 \end{bmatrix}$$

$$\left| x^{(1)} - x^{(0)} \right| = \begin{bmatrix} 0,0061 \\ 0,0548 \\ 0,0187 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(k+1)}_{1} = & -0.0658x^{(k)}_{2} - 0.3158x^{(k)}_{3} + 0.25 \\ x^{(k+1)}_{2} = -0.2418x^{(k+1)}_{1} & -0.148x^{(k)}_{3} + 1.066 \\ x^{(k+1)}_{3} = 0.2241x^{(k+1)}_{1} - 0.0345x^{(k+1)}_{2} & -0.2414 \end{cases} x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0.25 \\ 1.066 \\ -0.2414 \end{bmatrix} x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0.2561 \\ 1.1208 \\ -0.2227 \end{bmatrix}$$

$$x^{(0)} = \begin{bmatrix} 0,25\\1,066\\-0,2414 \end{bmatrix} \quad x^{(1)} = \begin{bmatrix} 0,2561\\1,1208\\-0,2227 \end{bmatrix}$$

$$\begin{cases} x^{(2)}_{1} = -0.0658x^{(1)}_{2} - 0.3158x^{(1)}_{3} + 0.25 \\ x^{(2)}_{2} = -0.2418x^{(2)}_{1} - 0.148x^{(1)}_{3} + 1.066 \\ x^{(2)}_{3} = 0.2241x^{(2)}_{1} - 0.0345x^{(2)}_{2} - 0.2414 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x^{(2)}_{1} = & -0.0658 \times 1,1208 - 0.3158 \times (-0.2227) + 0.25 \\ x^{(2)}_{2} = -0.2418 \times \mathbf{0,2465} \\ x^{(2)}_{3} = & 0.2241 \times \mathbf{0,2465} \\ -0.0345 \times \mathbf{1,1140} \\ -0.2414 = -0.2414 = -0.2246 \end{cases} = \begin{bmatrix} 0.2465 \\ 1.1140 \\ -0.2246 \end{bmatrix}$$

$$x^{(2)} = \begin{bmatrix} 0,2465\\ 1,1140\\ -0,2246 \end{bmatrix}$$

$$\left| x^{(2)} - x^{(1)} \right| = \begin{bmatrix} 0,0096 \\ 0,0068 \\ 0,0019 \end{bmatrix}$$

$$\left| x^{(2)} - x^{(1)} \right| < \varepsilon$$